

Nr 22.

Ankom till riksdagens kansli den 18 april 1929 kl. 1 e. m.

Utlåtande i anledning av väckta motioner om inmutningsrättens till mineralfyndigheter ersättande med ett koncessionssystem.

Första lagutskottet har till behandling förehått motionerna nr 190 i första kammaren av herr *Lindhagen* och nr 274 i andra kammaren av herr *Lindberg*.

I motionerna har yrkats, att riksdagen ville anhålla hos Kungl. Maj:t om övervägande och förslag till lagstiftning, varigenom inmutningsrätten till mineralfyndigheter upphäves och ersättes med ett koncessionssystem för tillgodogörande av dylika fyndigheter.

Beträffande de skäl, som ligga till grund för denna hemställan, får utskottet hänvisa till herr *Lindhagens* motion, i vars motivering den andre motionären förklarar sig i huvudsak instämma.

Gruvlagstiftningens frågas nuvarande läge m. m.

Vid 1927 års riksdag framställde herr *Lindhagen* en interpellation till statsministern angående ny gruvlagstiftning (se första kammarens protokoll nr 22 s. 9 o. f.). Interpellationen besvarades av statsministern *Ekman* den 14 maj 1927 (nr 30 s. 1 o. f.). Med hänsyn till det intresse statsministerns anförande äger för nu förevarande fråga får utskottet här återgiva anförandet, så lydande:

Med kammarens tillstånd har herr *Lindhagen* till mig framställt följande frågor: 1. När kan omsider från regeringen på riksdagens bord förväntas ett förslag till ny gruvlagstiftning? 2. Kan det emotses att även koncessionssystemet därvid allvarligt överväges och beredes tillfälle att komma till tals?

Vid besvarandet av dessa frågor torde en återblick på vad av det av interpellanten berörda området under senaste tiden förekommit, med särskilt avseende fäst på riksdagens ställning, vara erforderlig.

Huvudföfatningen på gruvlagstiftningens område är den ännu gällande gruvestadgan av den 16 maj 1884. Denna bygger på inmutningssystem: den som i föreskriven ordning inmutar en till inmutning tillåten fyndighet förvärvar rätt till denna fyndighet, en rätt som icke är begränsad till tiden utan endast betingad av uppfyllandet av vissa skyldigheter för rättens bevarande. Jordägarens ställning enligt gruvestadgan är den, att han, därest han inom

föreskriven tid anmäler sig därtill, äger åtnjuta s. k. jordägarandel i fyndigheten, vilket innebär rätt för honom att till hälften med inmutaren deltaga i fyndighetens utnyttjande.

Redan under 1890-talet förelåg fråga om ändring i gruvestadgan såvitt angick kronans rättsställning. Enligt gruvestadgan i dess ursprungliga lydelse ägde kronan nämligen icke rätt till jordägarandel i fyndighet å kronojord utan jordägarandelen å dylik jord tillkom vederbörande besittningshavare eller, där sådan ej fanns, inmutaren. Häri genomfördes 1899 den ändringen, att kronan skulle äga njuta jordägarandel i fyndigheter å sådan kronojord, som icke innehades under ständig besittningsrätt eller anslagits till boställe (den s. k. odisponerade kronojorden). Om kronan icke begagnade sig av jordägarandelen, skulle kronan i stället erhålla en i lagen bestämd avgäld.

Redan under förarbetena till denna lagändring hade förslag framkommit om inmutningsrättens upphävande å kronojord och dess ersättande med ett koncessionssystem och denna fråga blev snart åter aktuell. År 1902 utfärdades provisoriskt förbud för annan än kronan att verkställa inmutning å kronojord inom Norrbottens län, vilket förbud år 1907 utsträcktes till kronojord inom Västerbottens och Jämtlands län. Detta förbud blev sedermera under en längre tid årligen förnyat, tills detsamma delvis upphävdes genom lagen den 31 maj 1918 innefattande särskilda bestämmelser angående rätten till inmutning inom vissa län. Enligt denna lag skulle inmutningsförbudet fortfarande gälla beträffande järnmalm, varemot fyndigheter innehållande andra inmutningsbara mineral skulle få inmutas, varvid dock vissa inskränkningar skulle gälla i den genom inmutningen uppkomna rätten.

1918 års lag var, efter årligen skedd prolongation, gällande till den 1 maj 1926, då den avlöstes av lagen den 28 april 1926. Härmed skedde i viss mån en återgång till det tidigare vidsträcktare inmutningsförbudet, i det att genom 1926 års lag förordnats, att inom nämnda län inmutning för annans än kronans räkning ej må ske å odisponerad kronojord utan Kungl. Maj:ts för särskilt fall givna tillstånd.

Jämsides med de sålunda utfärdade provisoriska lagarna har sedan länge frågan om mera bestående och djupgående förändringar i gruvlagstiftningen varit å bane.

Vid 1909 års riksdag framlades av Kungl. Maj:t ett förslag till nya bestämmelser i fråga om utnyttjande av fyndigheter å kronojord. Förslaget, som vid 1909 års riksdag icke blev föremål för någon realbehandling på grund därav att det icke var åtföljt av vissa däri förutsatta förslag till avsättande av statsgruvefält, framlades ånyo vid 1910 års riksdag, åtföljt av ett dylikt förslag. Vid denna liksom föregående riksdag hade av herr Lindhagen m. fl. väckts motion om upphävande av inmutningsrätten å såväl enskild jord som kronojord samt införande av ett koncessionssystem.

Sammanfattad lag- och jordbruksutskott vid 1910 års riksdag, till vilket gruvlagstiftningsfrågan hänsköts, fann icke skäl föreligga till ny lagstiftning i fråga om enskild jord. Beträffande det föreliggande förslaget till nya bestämmelser i fråga om fyndigheter å kronojord anslöt sig utskottet till det i Kungl. Maj:ts förslag innefattade systemet, men ansåg omarbetning i vissa hänseenden nödvändig och avstyrkte i följd härav förslaget i dess föreliggande skick. Åtta av utskottets ledamöter uttalade i reservation, att enligt deras uppfattning en ny, i stort sett enhetlig gruvlagstiftning borde komma till stånd, byggd på den principen, att mineral, i den mån de ej redan vore tagna i bruk av enskilda, skulle närmast falla inom statens intresseområde, oavsett om fyndigheten låge på kronans eller enskilda mark. På denna grund instämde reservanterna i utskottets hemställan om avslag.

F. K. biföll utskottets hemställan, medan A. K. följde reservanterna. Kungl.

Maj:ts förslag hade sålunda, ehuru med principiellt helt olika motivering, avslagits av båda kamrarna.

Sedermera fick frågan om ny gruvlagstiftning vila, intill dess Kungl. Maj:t den 10 mars 1916 uppdrog dess vidare behandling åt en kommitté. Denna kommitté avgav sitt betänkande den 20 juni 1919. Kommittén, som uttalade sig för inmutningsrättens bibehållande även å kronojord, föreslog emellertid väsentliga modifikationer i den genom inmutningen uppkomna rätten såvitt angick fyndigheter å odisponerad kronojord. Inom kommittén avgåvos reservationer dels av herr Asplund, vilken bland annat ville överföra de av kommittémajoriteten med avseende å kronojord föreslagna inskränkningarna i inmutningsrätten att gälla all jord, enskild lika väl som kronojord, dels av herr Bernhard Eriksson, vilken uttalade sig för ett rent koncessionssystem gällande för fyndigheter å såväl enskild jord som kronojord.

När 1919 års förslag den 6 februari 1920 anmäldes för Kungl. Maj:t av dåvarande statsrådet och chefen för justitiedepartementet, uttalade denne bland annat, att då enligt kommitténs förslag inmutningsrätten skulle bibehållas i princip oförändrad med avseende å enskild jord, statsrådet icke kunde förorda, att förslaget upphöjdes till lag utan ansåge, att en förnyad allsidig utredning vore erforderlig för utarbetande av förslag till en ny enhetlig gruvlagstiftning, som på ett bättre sätt än den nuvarande tillgodosåge det allmänna intresset av att landets malmtillgångar på lämpligaste sätt tillvaratoges och utnyttjades. Med stöd av Kungl. Maj:ts nämnda dag givna bemyndigande tillkallades därför nya sakkunniga med uppdrag att utarbeta förslag till ny gruvlagstiftning.

Dessa sakkunniga avgåvo den 21 juni 1923 sitt betänkande, innehållande förslag till ny gruvlag (statens off. utredningar 1924:16). Inom de sakkunniga voro meningarna delade i fråga om de allmänna grunderna för lagstiftningen. Bortsett från reservationer i detaljfrågor kan man särskilja mellan tre olika huvudlinjer:

Majoriteten, sex ledamöter, anslöt sig till inmutningssystem å såväl enskild jord som kronojord men föreslog en del bestämmelser, innebärande modifikationer i den genom inmutningen uppkomna rätten och avsedda att i viss mån tillgodose de intressen, som man med ett koncessionssystem velat tillgodose. Bland annat inlösningsrätt för kronan efter en tidsperiod av 60 resp. 50 år från det utmål å fyndigheten blivit utlagt.

En reservant förordade inmutningssystem såsom grundval för rätt till gruva men koncession vid större brytning, varjämte denne reservant föreslog en hel del andra bestämmelser, som inskränkte företagarens och utvidgade kronans rätt.

Slutligen föreslog en annan reservant koncessionssystem och ville bibehålla inmutningen endast såsom grundval för rätt till bedrivande av undersökningsarbete.

Den 11 april 1924 remitterades gruvlagstiftningssakkunnigas betänkande till yttrande av ett flertal myndigheter och enskilda sammanslutningar (samtliga bergmästare, kommerskollegium, socialstyrelsen, ingenjörsvetenskapsakademien, järnkontoret, svenska teknologföreningen och Sveriges industriförbund).

Efter det dylika yttranden inkommit, bestämde Kungl. Maj:t den 13 mars 1925, på hemställan av dåvarande statsrådet och chefen för justitiedepartementet, att betänkandet och däröver avgivna yttranden skulle överlämnas till socialiseringsnämnden för avgivande av yttrande.

Till denna historiska återblick anhåller jag nu få på interpellantens spörsmål foga följande svar:

Å frågan 1: Socialiseringsnämnden har ännu ej avgivit det begärda yttrandet. I skrivelse till statsrådet och chefen för finansdepartementet den 30 no-

vember 1926, intagen i kommittéredogörelsen till innevarande års riksdag, anför nämnden, att nämnden med anledning av omförmälda remiss under år 1926 företrädesvis varit sysselsatt med utredning angående gruvhanteringen samt att dess principbetänkande av gruvlagstiftningen torde kunna avgivas under första hälften av år 1927.

Det är givetvis omöjligt att, innan ens något yttrande från socialiseringsnämnden föreligger, avgiva något bestämt uttalande angående den tidpunkt, då från regeringen på riksdagens bord kan förväntas förslag till ny gruvlagstiftning. Emellertid är det också min mening, att ärendet bör skyndsammast handläggas och bringas inför riksdagens prövning.

Å frågan 2: Då ett av huvudspörsmålen i den ifrågasatta nya gruvlagstiftningen just varit, huruvida denna skulle bygga på inmutnings- eller koncessionssystem eller eventuellt ett blandat inmutnings- och koncessionssystem, är det tydligt, att koncessionssystemet vid ärendets fortsatta behandling kommer att »allvarligt övervägas». Något uttalande därutöver angående innehållet i ett blivande förslag kan givetvis icke i frågans nuvarande läge lämnas, så mycket mindre som särskilt i fråga om val av system mycket olika meningar gjort sig gällande vid de skilda tillfällen, då gruvlagstiftningsfrågan varit å bane.

Det här ovan omnämnda yttrandet av socialiseringsnämnden avgavs i augusti 1927. Sedermera har kommerskollegium jämlikt Kungl. Maj:ts beslut efter samtliga bergmästares hörande den 24 februari 1928 avgivit yttrande i fråga om socialiseringsnämndens utlåtande, varjämte ingenjörsvetenskapsakademien, järnkontoret, svenska teknologföreningen och Sveriges industriförbund, vilka därtill beretts tillfälle, avgivit yttranden över samma utlåtande. Ärendet är nu beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

Då i interpellationssvaret icke berörts behandlingen av den av herr Lindhagen nu åberopade av honom vid 1914 års riksdagar väckta motionen, däri framförts samma yrkande som nu, får utskottet nämna, att sammansatt lag- och jordbruksutskott avstyrkte motionen, att vid utskottets utlåtande var fogad en reservation av herr Lindhagen jämte fyra andra ledamöter av utskottet till förman för ett koncessionssystem samt att första kammaren godkände utskottets hemställan, varemot andra kammaren biföll reservationen.

Den nu lämnade redogörelsen utvisar, att frågan om en ny gruvlagstiftning, som sedan länge stått på dagordningen, för närvarande är beroende på Kungl. Maj:ts prövning, samt att meningarna starkt brutit sig kring spörsmålet, på vilket system en ny gruvlagstiftning bör grundas: inmutnings- eller koncessionssystem eller ett blandat inmutnings- och koncessionssystem. Vid nu nämnda förhållanden läser det icke vara lämpligt, att riksdagen avlåter en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om övervägande och förslag rörande inmutningsrättens ersättande med ett koncessionssystem. Utskottet vill emellertid erinra om att utskottet i sitt denna dag avgivna utlåtande nr 21 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 28 april 1926 om inskränkning i rätten till inmutning inom vissa län framhållit önskvärdheten av att arbetet för åvägabringande av en ny gruvlag måtte bedrivas så skyndsamt som omständigheterna det medgiva.

Utskottet.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 18 april 1929.

På första lagutskottets vägnar:

A. ÅKERMAN.

Vid detta ärendes behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Åkerman*, greve *Spens*, *Klefbeck*, *Schlyter*, *Svenson* i Eskhult*, *Fehr**, *Öhman* och *Jonsson* i Lycksele;

från andra kammaren: herrar *Björkman*, *Lindqvist* i Halmstad, *Lindley**, *Johansson* i Brånalt, *Sjögren**, *Rudén*, *Grapenson** och *Bergström* i Bäckland.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.
